נאָך די וואלן אין רומעניע

(ספּעציעל פאר ד. א. וו. דורך "איטא")
פון ח. געלער

די לעצטע וואלן אין רומעניע, וועלכע האבן זיך געצויגן לערך צען טעג, האבן געבראכט פאר אונז אידן עטלאכע אי־בערראשונגען, ווענן וועלכע עס לוינט זיך אביסעלע ליינגער אפצושטעלן.

די ערשטע איבערראשונג איז געווען דער פאקט גופא, וואס אידן זיינען ארויס־געטראטן מיט איינענע אידישע צעטלען, וועלכע האבן, אנב, געטראגן אלס וואל סימן צוויי האלבע מנורות (לויט דער וואל אָרדינאצי עאין רומעניע מוז יע־דע פּארטיי, וואס באטייליגט זיך אין וואל אָרדינאציע אין רומעניע מוז יע־טען, אריינטראגן געשלאסענע וואל ליס־טעס, וועלכע מוזן טראגן אין שפּיץ פון די אויסגערעכנטע קאנדידאטן נעמען, באזונדערע וואל סמנים).

צו האט דער אפיציעלער הויפּט וואל ביורא אין בוקארעסט, וועלכער פאר־טיילט די וואל סמנים צו די איינצלנע פּארטייען, וואס שטעלן ארויס זייערע קאנדידאטן צעטלען, נעהאט באזונדערע כונות מיט דעם באשטימען פון מנורות אלס אזוי צו אזוי, די מנורות אלס וואל

וועט בייוואוינען בני ברית קאָנווענשאָן

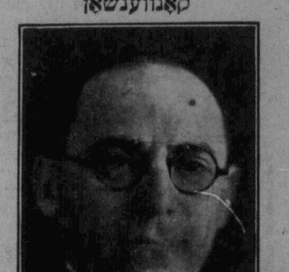

מר. דוש. ה. סעמועלס פון עדמאנטאן

איז געווען נעכטן א נאסט אין ווינניפּעג און איז אָפּגעפאהרן היינט פרי קיין סט. פּאול, וואו ער וועט בייוואוינען די קאָנווענשאן פון בני־ברית דיסטריקט גראנד לאדזש נר. מער 6, וועלכע דערעפנט זיך זונטאג, יולי 5טן. פון סט. פּאול וועט מר. סעמועל פאהרען זיין רייזע קיין שיקאגאָ, טאָראָנ־טאָ, מאָנטרעאל און א. וו.

די י. מ. ה. א. פוטבאָלערס

סיניאר, דזשוניאר, דזשוואוועניל און מידזשעט טימס

לאדן איין אלע זייערע מיטגלידער, פריינט און דאס אידישע פּובליקום בכלל

— צו —

א מאס - מיטינג

דעם מאָנטאג דעם 6טן יולי, 8.30 אָוונט פּונקט

אין י. מ. ה. א. זאל, מיין סטריט

צו פאהראנלען די פלעגער וועגן פארמירן

א אידישער פוטבאָל ליגע

די פלעגער זיינען נויטיק צוליב דעם באשלוס פון די י. מ. ה. א. צוריקצוציען זיך פון דער מאנטאבער ליגע אויס פּראָטעסט קעגן דיסקרימינאציעס.

קומט — דעמאנסטרירט אייערע סימפּאטיעס צו די י. מ. ה. א. שפּיעלער

די עקזעקוטיווע.

דער אויסגאנג פון די וואלן און אירע איבערראשונגען. דער אידישער וואל סימן, א כוונה, אדער בלויזער צופאל?

פויערים ווילן אידיש. דער פּאָליטישער פּאָגראָם פון אידישן פּארלאמענטארישן קלוב. א געשפּרעך מיט די ניי־דערוויילטע דעפּוטאטן, דר. מאיר עבנער און דר. מאקס דיאמאנט.

די לעצטע וואלן אין רומעניע, וועלכע האבן זיך געצויגן לערך צען טעג, האבן געבראכט פאר אונז אידן עטלאכע אי־בערראשונגען, ווענן וועלכע עס לוינט זיך אביסעלע ליינגער אפּצושטעלן.

די ערשטע איבערראשונג איז געווען דער פאקט גופא, וואס אידן זיינען ארויס־געטראטן מיט איינענע אידישע צעטלען, וועלכע האבן, אנב, געטראגן אלס וואל סימן צוויי האלבע מנורות (לויט דער וואל אָרדינאצי עאין רומעניע מוז יע־דע פּארטיי, וואס באטייליגט זיך אין וואל אָרדינאציע אין רומעניע מוז יע־טען, אריינטראגן געשלאסענע וואל ליס־טעס, וועלכע מוזן טראגן אין שפּיץ פון די אויסגערעכנטע קאנדידאטן נעמען, באזונדערע וואל סמנים).

צו האט דער אפיציעלער הויפּט וואל ביורא אין בוקארעסט, וועלכער פאר־טיילט די וואל סמנים צו די איינצלנע פּארטייען, וואס שטעלן ארויס זייערע קאנדידאטן צעטלען, נעהאט באזונדערע כונות מיט דעם באשטימען פון מנורות אלס אזוי צו אזוי, די מנורות אלס וואל

עס האט ניט געהאלפן די אינטאציע מצד די אסיסיליאטארן, פון דעם אזוי־נערופענעם פארבאנד פון די רומעניש אידן, וועלכע האבן אפן און אן ידערד בושה, נעפאדערט סיי אין דער פּרע־סע, סיי אויף זייערע פּראזאמלונגען, צו באקעמפן דעם אידישן צעטל און צו שטר־מען קעגן די קאנדידאטן פון דער אידי־שער ליסטע, עס האבן אויך ניט געהאלט־פען אלע אפּשרעך מעטאדעס פון די מאכטהאבער און מלוכה טשינאוניקעס, וועלכע האבן בעדראעט אין געפּרואוו אניאגן א שרעק אויף די אידישע ווייליער פון די קלעגערע און גרעסער אידישע ישובים. עס האבן אויך ניט אָפּגעשראָקן דעם סתם אידן, אלע פּאָליציסטן מאָ־כענאציעס און גוואלט מיטלען, וועלכע האָ־בען זיך א שאט נעטאן איבער די קעפּ פון די אידישע ווייליער עטלאכע טעג פאר די וואלן און זיך צעפּלאקערט. ווי א גהי־נום שריפּט, אין דעם טאג פון די טאטן, זיינען ניט געווען ביכולת, אפּצושווא־כען אייזערנעס וויל פון די הונדערטער און טויזנטער באוואוסטזיניקע אידישע ווייליער, וועלכע האבן מיט דעם וואל־צעטל אין האנט, אפּט ביי אמת'ער מסי־רות נפש, ענטשידן, ווער עס זאל אנפירן

מיט דער אידישער פּאָליטיק אין רומע־ניע, און ווער עס איז פּייאיק און ווי־ריק צו פירן דעם קאמף פאר אידישע רעכט דא אין לאנד.

ווי עס איז שוין באוואוסט פון די טעלעגראמעס, האט דער אידישער צעטל אין זיך פּאראייניקט בערך 65 טויזנט שטימען און די אידן האבן געקראגן פינף דעפּוטאטן.

עס איז זיכער, דאס ווען די עקספּאָ־ננטן פון דעם אזוי נערופענעם פאר־באנד פון די רומענישע אידן, וואלטן ניט גלאט אָפּגעווארפן די לאזונג פון אן איינהייטלאכן אידישן פראנט און דאן ניט געווען ארויסגעטראטן מיט פּארלוימ־רונגען קעגן די אידישע צעטלען, און וואלט די מאכט ניט געווען אנגוירט טויז־זענטער אידישע שטימען אין מערערע באצירקן מיט גרויסע אידישע קבוצים, וואלט די אידישע פּארטערטענונג אין דעם נייעם פּארלאמענט זיכער געווען א טאָ־פּעלע שטארקע און אפשר אויך א דריי־פּאכע, טראָץ דעם פּרעמיעלן וואל־סיס־טעם. וועלכער רויבט אוועק פון אלע אידן, איז דער צוואוואוקס פון קוזיסטישע שטימען, א דאנק וואס, די בלוטיקסטע אי־דען פּייגנט וועלן זיין פּארטראטן אין דעם נייעם פּארלאמענט מיט נאנצע אין דעם פּוטאטן (ווי באוואוסט האבן די קוזיס־

קערפּערשאפטן.

עס איז כאראקטעריסטיש, און פאר־דינט דערמאנט צו ווערן, אז די אידישע ליסטעס האבן ארויסגערופן אן אומגע־הויערן ענטוזיאזם ניט נאר ביי אידן, נאר אפילו ביי א גרויסן טייל רומענער.

עס איז פעסטגעשטעלט געווארן, אז אין עטלאכע בוקאוינער, בעסאראבער און רעגאטער דערפער, וואו עס וואוינען קוים איין ביז צוויי מנינים אידן, האבן די אידישע ליסטעס אין דעם היסטאָרישן וואל־טאג געקראגן מערער ווי הונדערט שטימען. די פויערים פון די דערמאנטע דערפער, האבן אפן דערקלערט, אז א דאנק די גרויסע אנטוישונגען, וואס זיי האבן דערלעבט מצד אלע רומענישע פּארטיי־ען, וועלכע האבן ניט געהאלטן קיין איי־נע פון זייערע צוזאגונגען, וועלן זיי, די פויערים הייסט עס, בעסער ווייל אידן — און די פויערים האבן, ווי עס צייגט זיך ארויס, געהאלטן ווארט . . .

א טרויעריקע איבערראשונג, וועלכע די לעצטע וואלן האבן געבראכט פאר אונז רעכט אין רומעניע, דער געווענענער און צוקונפטיקער פּארזיצער פונם אידישן פּארלאמענטארישן קלוב — דר. מאיר עב־נער.

("איטא")

אָן ארבעט

פון מעס-דע-שא

— איר הערט, — אז גאט וויל . . . מיינט איר, אודאי, עס שיסט א בע־איר, א בעזעס שיסט ניט, — מ ז ל שיסט ! . . .

שטעכט פלעגנט אמאל זאגן וועגן שלי־מזל'ניקעס, חויקעלס, נעבוכלאך, ווען זיי זיינען געהאלפן געווארן: מזל שיסט . . .

ביי מיר האט קיינמאל ניט געשאסן. אפילו א געלאדענער ביקס ביי מיר אין דער האנט, בשעת מלחמה, אויף ניט. און א שענערע זאך, — א פּאפּירענער שקאר־מיץ, ווען איך בלאז אים אן אן האק מיט אים אן דער וואנט, מאכט ער "פּוף", ווי א אנגעדרעסענער פעמפּיק, נאר שי־סען — שיסט ער ניט . . .

לאכט מיינע: — דער גרויסער שי־סער . . .

און איך — "לא אמר כלום", מיך ארט דאס ניט, אין ערגעץ שטייט ניט געשריבן, אז א בר־דעת, און א מאן דער צו, באדארף זיין געגליכן צו א בעזעס.

א בעזעס האט קיין שכל ניט — שיסט ער. איך ברוך השם, האב שוין אפּגע־לעבט א שיין ביסל יארן, איך האב גע־גראגערט גפּפּויקס, בעלאראדעמס, איך האב איין מאל דערזעען א מייזל האב איך אזוי בעשריען גוואלד, אז מען האט ארויס־גערופן פייער לעשער. איך האב אפּגעטאן א שטארקע זאך — צו עליות, ראש השנה, חרוב געמאכט וועלטן צוליב א "שלי־שי", נאר שיסן — דאס קיינמאל ניט.....

זעט איר, חתונה געהאט האב איך יא. און דערפון הויבט זיך עס אן.

ביי מיר מיט מיינער אין פון דעם האניק חודש אן איינגעשטעלט געווארן א זיס לעבן. למען השלום האבן מיר זיך געביטן מיט די ראלן: — זי די "אשת־חיל", און איך די "עקרת הבית"; דאס האט מיינע טאקע אויסגעפונען, אז צו שייערן טעפּ בין איך א מאדים, זי האט מיך אפּגעשאצט, און דאס בעסטע, וואס מיר קאן ארויס ביי נאָרמאלער אנטוויק־לונג, איז — א בעזעס. איבערגעשאצט האט זי מיך ניט, זי איז, בכלל, ניט קיין איבערטרייבערן . . .

—איך פרעג דיך ניט מער — זאגט זי געלאסן, — ווי ליינט דאס א מענטש אויף ביינאכט אונטערן קישן זי שטיוול און אונטערן בעט דאס געלט ? — ווי כאפּט דאס אראפּ א מענטש דעם קאכנ־דיקן טשיינק פון דער פּליקע מיט די טוך און טרייב די פליגן פון צימער צו צימער, איך לאז זיי ניט רוען. און מיין ווייב זאגט קוק איך איבער; זי דייסט זאגט: איך צירעווע זאגט: מיינע צייריוטקעס האבן א שם. איך בין דער בעסטער אייער קאכער אין בראזיל, איר קאנט די אייער אונטערלייגן אונטער א פּרעסער, ווען די פּרעס געשעדיקט ווערן, דו אייער ניט.

איר ווילט, אפשר וויסן, ווי אזוי די ברכה קומט אריין ביי מיר אין באלע־באטישקיים, וועל איך אייך דערציילן. איך, למשל, ווען איך באדארף אויפקע־כען פאסאליעס, טו איך אזוי: איך שטאפּ אן א טאפּ מיט פאסאליעס פול, איך גיס אן וואסער ביזן ראנד, איך שטעל אויפן פייער און ווארט. הויבן אן די פאס־סאליעס ווערן הייס, נעמען זיי קריכן פונם טאפּ, קריכן זיי זיך, און איך דער באפּ זיי און לייג זיי אין א שכנה'שן טאפּ, — אזוי ווערט ביי מיר פון איין טאפּ פאסאליעס צוויי; קאן אודאי, ווערן אויך דריי, נאר אינמיטן קומט אן מיינע צו מיטאג, ווערט אן עסק מיט "שיסן", — "שיסער מיינער", — שווייג איך איר איבער, גרייט איך צום טיש און מיר גיי־ען עסן — אין א רעסטאראן . . .

— איר ווייסט ? — איך אין א רעס־טאראן קאכט מען נישקשה . . .

זעט איר שוין — איך ארבעט ! כל ימי ארבעט איך שווער, און כל ימי קריג איך ניט פון מיינער אנערקענונג פאר מיין הארעוואניע. גלויבט מיר, ווען איך אן אנדערן, זוכט־ער זיך א בעסערן פּלאץ, נאר, ווי זאגט דאס מיינע, — א בע־זים, מ'שטעלט אים אין ווינקעלע שטייט ער . . .

ווארום זשע איז דער ציל פון מיין דער־ציילן ? — איך זשאלקעווע מיך פאר אייך: איך בין געבליבן אן ארבעט. ניט, חלילה, ווייל מיינע זאל מיר אפּ־זאגן פון דעם פּאסטן, ניין, איר ווייסט דאך — א אידענע וועט אייך רויען ערד מיט דער נאז אבי ניט זיצן אליין . . . נאר אין קראם ביי איר, האט זיך אהין לא עלינו, אריינגעכאפּט קריזיס, א סך קריזיס, נו, זיצט זי שוין זייט חדשים אין דער היים און — הערט, וואס א אידענע פאלט איין ! איך ווער שיר משו־גע, זי האט איבערגענומען מיין גאנצע ארבעט, זי ווייסט, זי צירעוועט, זי קאכט, זי טרייבט פליגן, זי אלץ, און איך רוי־כער — איז זי ברוגז, זי האט פיינט, זאגט זי, אז א פרוי רויכערט . . . זאג איך — נעם ניט אפּ מיין ארבעט פון מיר, צעשרייט זי זיך, ווי גלייך ווי איך וואלט, פּלוצלונג, געווארן א געפערלא־כער שיסער: — גיי פארדין, גיי טו עפּעס — זאגט זי, — גיי ווער א מאן....

איר שפּירט דאס אודאי ניט, נאר, אז מ'זאגט מיר — גיי ווער א מאן, דער שפּיר איך מיך אזוי שטארק באליידיקט, אזוי ביז'ן בלוט, אז . . . איך פארבייס די ליפּן און שווייג. שוין א האלב יאר שווייג איך. איך ווארט ביז אירע אפּגע־שפּארטע גראשנס ווען זיך אויסלאזן, זי וועט אוועקווארפן די בושה אן א זייט און זי וועט זיך נעמען ארומלויפן מיט זאקן, — ווער וועט דאמאלסט צוגרייטן מיטאג ? . . . איך ניט. סיווי געפעלט מיר, בעסער א רעסטאראן. איך — ניט, איך וועל סטרייקן ! איך בין א פּראָלע־טאריער ! מיר זאגט מען ניט קיין דעות ! איך קאן . . .

וואס איך קאן — וועט איר זעען ביי דער ערשטער מענער רעוואלוציע. אבער, ווי מיר טוט ווי, וואס איך בין אר־בעטסלאז, שטעלט איר זיך קוים פאר. א קלייניקייט — אומגיין מיט פרייע הענט, אומפּראָדוקטיוו, אן א זין אינם לעבן, — איך ? — דער עיקר איז אונזער ווירט־שאפט ! און אזא "בורזשויקע" זאל אי־בער מיר הערשן אין מיין שטוב, וואן איך שייל קארטאפּל, שאב אן בוראקעס, לייג אריין דאס פליש אין טאפּ און — ניין, זאלצן זאלץ איך ניט. איך האב איין מאל געפּרואווט אליין זאלצן, האט מיי־נע נאכדעם צופירט דעם זופּ אין עט־לאכע עמער וואסער און זי האט זיך געמאכט א יס־באד צו די פיס . . .

די שטוב מאך איך ריין. דער עיקר ניי איך אום א נאנצן טאג מיט א האנט־טוך און טרייב די פליגן פון צימער צו צימער, איך לאז זיי ניט רוען. און מיין ווייב זאגט קוק איך איבער; זי דייסט זאגט: איך צירעווע זאגט: מיינע צייריוטקעס האבן א שם. איך בין דער בעסטער אייער קאכער אין בראזיל, איר קאנט די אייער אונטערלייגן אונטער א פּרעסער, ווען די פּרעס געשעדיקט ווערן, די אייער ניט.

איר ווילט, אפשר וויסן, ווי אזוי די ברכה קומט אריין ביי מיר אין באלע־באטישקיים, וועל איך דערציילן. איך, למשל, ווען איך באדארף אויפקע־כען פאסאליעס, טו איך אזוי: איך שטאפּ אן א טאפּ מיט פאסאליעס פול, איך גיס אן וואסער ביזן ראנד, איך שטעל אויפן פייער און ווארט. הויבן אן די פאס־סאליעס ווערן הייס, נעמען זיי קריכן פונם טאפּ, קריכן זיי זיך, און איך דער באפּ זיי און לייג זיי אין א שכנה'שן טאפּ, — אזוי ווערט ביי מיר פון איין טאפּ פאסאליעס צוויי; קאן אודאי, ווערן אויך דריי, נאר אינמיטן קומט אן מיינע צו מיטאג, ווערט אן עסק מיט "שיסן", — "שיסער מיינער", — שווייג איך איר איבער, גרייט איך צום טיש און מיר גיי־ען עסן — אין א רעסטאראן . . .

— איר ווייסט ? — איך אין א רעס־טאראן קאכט מען נישקשה . . .

זעט איר שוין — איך ארבעט ! כל ימי ארבעט איך שווער, און כל ימי קריג איך ניט פון מיינער אנערקענונג פאר מיין הארעוואניע. גלויבט מיר, ווען איך אן אנדערן, זוכט־ער זיך א בעסערן פּלאץ, נאר, ווי זאגט דאס מיינע, — א בע־זים, מ'שטעלט אים אין ווינקעלע שטייט ער . . .

ווארום זשע איז דער ציל פון מיין דער־ציילן ? — איך זשאלקעווע מיך פאר אייך: איך בין געבליבן אן ארבעט. ניט, חלילה, ווייל מיינע זאל מיר אפּ־זאגן פון דעם פּאסטן, ניין, איר ווייסט דאך — א אידענע וועט אייך רויען ערד מיט דער נאז אבי ניט זיצן אליין . . . נאר אין קראם ביי איר, האט זיך אהין לא עלינו, אריינגעכאפּט קריזיס, א סך קריזיס, נו, זיצט זי שוין זייט חדשים אין דער היים און — הערט, וואס א אידענע פאלט איין ! איך ווער שיר משו־גע, זי האט איבערגענומען מיין גאנצע ארבעט, זי ווייסט, זי צירעוועט, זי קאכט, זי טרייבט פליגן, זי אלץ, און איך רוי־כער — איז זי ברוגז, זי האט פיינט, זאגט זי, אז א פרוי רויכערט . . . זאג איך — נעם ניט אפּ מיין ארבעט פון מיר, צעשרייט זי זיך, ווי גלייך ווי איך וואלט, פּלוצלונג, געווארן א געפערלא־כער שיסער: — גיי פארדין, גיי טו עפּעס — זאגט זי, — גיי ווער א מאן....

איר שפּירט דאס אודאי ניט, נאר, אז מ'זאגט מיר — גיי ווער א מאן, דער שפּיר איך מיך אזוי שטארק באליידיקט, אזוי ביז'ן בלוט, אז . . . איך פארבייס די ליפּן און שווייג. שוין א האלב יאר שווייג איך. איך ווארט ביז אירע אפּגע־שפּארטע גראשנס ווען זיך אויסלאזן, זי וועט אוועקווארפן די בושה אן א זייט און זי וועט זיך נעמען ארומלויפן מיט זאקן, — ווער וועט דאמאלסט צוגרייטן מיטאג ? . . . איך ניט. סיווי געפעלט מיר, בעסער א רעסטאראן. איך — ניט, איך וועל סטרייקן ! איך בין א פּראָלע־טאריער ! מיר זאגט מען ניט קיין דעות ! איך קאן . . .

וואס איך קאן — וועט איר זעען ביי דער ערשטער מענער רעוואלוציע. אבער, ווי מיר טוט ווי, וואס איך בין אר־בעטסלאז, שטעלט איר זיך קוים פאר. א קלייניקייט — אומגיין מיט פרייע הענט, אומפּראָדוקטיוו, אן א זין אינם לעבן, — איך ? — דער עיקר איז אונזער ווירט־שאפט ! און אזא "בורזשויקע" זאל אי־בער מיר הערשן אין מיין שטוב, וואן

(שלוס אויף לעצטער זייט)

די טרעגער פון די משיחישע באוועגונגען ביי אידן

אן אפּהאנדלונג פון אלע באוועגונגען פון משיחישער אויסלייזונג פון בר כבאן ביז הערצלען

פון יוסף שפּירא

(פינוי־און־צוואָנציקסטע פּאָרטזעצונג)

אשר לאמליין

דאס יאר 1492 איז געווען דאס יאר פון דריטן אידישן גלות, ווען די אידן זיינען ארויסגעטריבן געווארן פון שפּאניע.

דער אומגליק האט געטראפן ניט בלויז די אידן פון שפּאניע, נאר די אידן איבער דער גאנצער וועלט, צווישן וועלכע די שפּאנישע אידן האבן געהאט יחוס בריף, אז זיי שטאמען אָפּ פון מלכות בית דוד און עס איז געווען אָנגענומען, אז זיי אלע זיינען פון דעם שבט יהודה.

די אידן אין שפּאניע האבן ארויסגעגעבן גרויסע געלערנטע אויף יעדן גע־ביט. פילע פון זיי האבן געהאט איינפלוס אויף דער פירונג פון לאנד. זיי זיינען געווען רייך און אויף זיי האט זיך אויסגעגאָסן גאָטס צאָרן מער ווי אויף אלע אנ־דערע אידן. גלות, גזרות פון שמד, הונגער און קראנקהייטן, די אינקוויזיציע, דאס אלעס האט געפירט צו דער פארניכטונג פון די שפּאנישע אידן און פון די הונדער־טער אידן, וועלכע זיינען אוועק אין גלות, איז פארבליבן אפשר א צענטל. זיי האבן זיך געשלעפּט פון לאנד צו לאנד און אין ערגעץ האבן זיי קיין רו ניט געקאָנט געפי־נען. פון זייער גרויסן פארמעגן איז גארנישט ניט פארבליבן און זיי האבן געמוזט אנקומען צו נדבות.

צו די ארויסגעטריבענע פון שפּאניע זיינען מיט זעקס יאר שפּעטער, אין 1498, צוגעקומען די פארטריבענע פון פּארטוגאל. אויך די אידן פון יענעם לאנד האבן געטרונקען דעם ביטערן כוס און אויך זיי האבן געמוזט נעמען דעם וואנדער שטעקן אין דער האנט, נאָך הונדערטער יארן פון א רואיקן לעבן.

אויך פון דייטשלאנד זיינען אידן ארויסגעטריבן געווארן פון עטלאכע שטעט, אין דעם לעצטן צענדליק יאר פון פופצנטן יארהונדערט. דאס איז שוין אבער ניט געווען קיין נייעס פאר די אידן פון יענעם לאנד, וועלכע האבן זיך שוין צוגעוואוינט צו די דרידפות. אין איטאליע איז אין דער ציט איינגעפירט געווארן צום ערשטן מאָל די געטאָ אין דער שטאָט ווענעציע.

אָט אזוי האט זיך געפּאָנטערט די קייט פון אידישע צרות, צו וועלכער עס זיינען צוגעקומען אלע מער רייגנען. האָפענונגען פאר א רואיקן לעבן אין דעם קאָנט אין יענעם לאנד זיינען צעשטערט געווארן. טרויער און יאוש האט געהערשט אין דער אידישער מחנה און פאר דער צוקונפט האט מען שוין געקאָנט זעען — די פלאמען פון דער אינקוויזיציע, וועגן וועלכער מען האט שוין גערעדט גאנץ אָפּן.

אין אזעלכע שווערע צייטן פון "פירוש השם" האט ווידער נעמוזט אויס־פלאמען די שטענדיקע אידישע האָפענונג פון אויסלייזונג. די אלע שווערע צרות זיינען באטראכט געווארן אלס די "חבלי משיח", וואס מוזן קומען פאר יענעם טאג, איידער דאס אידישע פּאָלק וועט קריגן זיין זעלבסטשטענדיקייט אין דעם לאנד פון זיין פארגאנגענהייט אין צוקונפט. און די גאנצע וועלט וועט דערזעען די ליכט פון געערבטקייט. עס איז דארום קלאר וואורום גראד אין דעם זעכצנטן יאר־הונדערט האט זיך געשטארקט דער משיחישער גלויבן און עס זיינען אויפגעשטאנען אייניקע פּרעזונלאכקייטן, וועלכע האבן געגלויבט, אז זיי האבן דעם כח צו פירן דאס פאָלק צו זיין אויסלייזונג.

די פארטריבענע פון שפּאניע וועלכע האבן זיך פארשפּרייט אין פאָרטוגאל דענע לענדער האבן דארט איינגעפאנגען די קבלה, וואס איז נאָך אין יענע לענדער געווען פרעמד. אין איטאליע איז דאס געמען געווארן רבי אברהם אבוטב, רבי אברהם חלוי און אנדערע. אין טערקיי האט ר' יוסף מאטאצאק געפעגט א ישיבה אין סאלאָניקא, וואו די לערע פון קבלה האט פארנומען אן אָנגעזעענעם פּלאץ און צו אים האבן זיך געצויגן די תלמידים פון קבלה אין צום סוף איז אויך אין ארץ ישראל געשאפן געווארן א צענטער פאר דער קבלה אין דער הייליקער שטאט צפת דורך ר' שלמה אלקביץ, ר' יצחק לוריא (דער אר"י), ר' משה קורדובירו, ר' חיים ויטאל און אנדערע.

אין די אלע צענטרען פון דער קבלה האט מען זיך פארנומען מיט אויסרעכנונג פון דעם טאג פון דער אויסלייזונג און די מקובלים פון צפת האבן אפילו נעמאכט פארזוכן ארונטערצובריינגען דעם אויסלייזער מיט גוואלד, ווייל זיי האבן שוין מער ניט געקאָנט צוזעען די אידישע צרות. די דאזיקע משיחישע אויסרעכענונגען און די דאזיקע פּיסטישע אנטפּלעקונגען, וואס האבן זיך פארשפּרייט צווישן דעם פאָלק, האבן געגעבן האָפענונג, וואס האבן זיך פארשפּרייט אין א געוויסער מאָס די שאָטנס פון צווייפל.

די פארטריבענע אידן האבן אויפגעכאפּט יעדעס וואָרט פון אויסלייזונג און אין דעם געזעגען די איינציקע טרייסט פאר זייערע שווערע איבערלעבונגען. אויך די אידן, וועלכע האבן צומוזט אָנגעמען א פרעמדן גלויבן אין געמוזט זיך אויסהיט־מיט זייער אידישקייט, די "אנוסים" אין ספרד אין פּארטוגאל, האבן ארויסגע־קוקט פאר דער אויסלייזונג, ווען זיי וועלן צוריק זיך קאָנען אומקערן אין דער עפנט־לאכקייט צו דעם גלויבן פון זייערע עלטערן.

אויך די פּאָליטישע לאגע אין מזרח האט געגעבן סמנים, פון וועלכע מען האט געקאָנט באוויזן, אז עס איז ניט ווייט דער טאג פון אידישער אויסלייזונג. עס איז געווען די צייט ווען די הערשאפט פון טערקיי (ישמעאל) האט זיך אויס־געברייטערט ביז נאָענט צו די גרעניצן פון דייטשלאנד אין איין זייט און ביז צו די גרעניצן פון פּרסיע אין דער צווייטער זייט. פון מצרים ביז מאָראָקאָ האט מען אנערקענט די הערשאפט פון סולטאן, וועלכע האט זיך אויך אויסגעשפּרייט איבער דעם ים התיכון. ישמעאל'ס כוח האט זיך אָנגעפאנגען פילן זייער שטארק אין די מלוכות פון ארום און אויך אין איטאליע האט מען געמוזט אנערקענען די שטארקע האנט פון דער הערשאפט פון ישמעאל.

פון אלע צייטן אָן האבן אידן געגלויבט אז א מלחמה צווישן ארום און ישמעאל וועט פירן צו דער אידישער אויסלייזונג. ניט מער, די אידן וואס האבן געלעבט אונטער דער הערשאפט פון ישמעאל האבן דערוואַרטעט, אז זי זאָל גע־בראָכן ווערן פון ארום'ן, און ווידער די אידן, וואס האבן געהאט אויסצושטיין דרי־פות און ענוים אין די קריסטלאכע לענדער, האבן געוואַרט אז ישמעאל זאָל זיך שטארקן און פארניכטן אדום'ן.

האבן די אידן אין די קריסטלאכע לענדער געוואַרט, אז רוים זאָל פאלן און שטיצנדיק זיך אויף א וואָרט אין תלמוד — "אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי עתי־דים מחריבי בית שני שתפול ביד פרס" (וכא י') — רבי יהושע בן לוי האט געזאגט אין נאָמען פון רבי, אין דער צוקונפט וועלן די וואס האבן פארניכטעט דעם צווייטן בית המקדש, אריינפאלן אין די הענט פון פרס. ביי די אידן אין דאן געווען אָנגע־נומען, אז פרס איז טערקיי און דער אברבנאל זאגט דאס אין זיין "ישועות משיחו": "וכבר אמרו רבים שהפרסיים הם היום טורקאש" — און פיל האבן שוין געזאגט, אז די פערסיער זיינען היינט טערקן.

אפילו די אנטדעקונג פון דעם נייעם לאנד דורך קאָלומבוס'ן אין דעם יאר 1492, איז באטראכט געווארן פאר א סמן פון דער גאולה. מען האט געגלויבט, אז דאס וועט פירן אויפצווזוכן די צען פאַרלאָרענע שבטים, וועלכע מוזן זיך אויפזוכן ערב דער אידישער אויסלייזונג. בכלל איז דאן באנייט געווארן דער אינטערעס אין די פאַרלאָרענע שבטים, אפשר דערפאר, וואָס מען האָט געהאפט צו געפינען ערגעץ וואו אידן, וועלכע ליידן ניט אזוי פיל פון קיין דריפות, ווי עס האבן דאן געליטן די אידן כמעט איבער דער גאנצער וועלט.

אָט אזוי האבן זיך נעצויגן פעדים פון האָפענונגען אין יענע שווערע טעג און אזוי האבן זיי ניט געלאָזט אויסלעשן דעם גלויבן אין א בעסערער צוקונפט. וואָס שטארקער עס זיינען געווארן די דריפות, אלץ מער זיינען געווארן די פונקען פון האָפענונגען. דאָס אידישע פּאָלק האָט זיך ניט אונטערגעגעבן אין די ערגסטע צייטן פון יאוש.

איינער פון די וואָס האבן פיל ביינגעשטייערט צו פארשטארקן די משיחישע האָפענונגען איז געווען דאָן יצחק בן דוד יהודה אברבנאל (1437 — 1508), וועלכער איז געווען א קלאָרער דיינקער און איינער פון די אָנגעזעענסטע אידן אין שפּאניע, וואָס איז אוועק אין גלות צוזאמען מיט זיינע ברידער.

(ווייטערעס קומט)

נייע אויסגאבע פון ד. א. וו. דורך "איטא"

ח. וואקסמאן

זיש "אבסיניט" ארער "אפּע־יל שבת איז א טאג פון ארגענינג וועלכער קומט אין ריקן מדבר סאהארא גאר ...

שיקאווע דערשיינונג האט אנגעשטויסן. אט דא איז דבר סאהארא זיינען די אר־ט אין צוויי סארטן: אין "איזראעליטן". "איך אליין עלים, און מיין פרוי איז א — אט אזוי האט זיך פאר ארגעשטעלט דער גבאי פון ר שולן. און ווען ער האט ניט ט זיין דעם חיוק פון א איד עלים האט אים דער דאזיקער דערקלערט אז אין זיבעטן ן בשעת עס האבן זיך דא ינדן א רייע אידישע מלו־עטלאכע בערבער שבטים אטן צום אידנטום און די אפּ פון די דאזיקע שבטים רים ווערן נאָך ביז היינטיקן רקענט פאר קיין פאלקאמע־ל. דאנענען די עכטע, די בני ן זיך פאר מיוחסים און ווי ן געפינען זיי זיך דא נאָך ר חורבן. בית ראשון.

א ווייזן אן אויף אן אלטער ענטן יארהונדערט, וועלכע באוויזן דאס עס האבן דא ווען און האלב בער וואו עס געפינט זיך אס. דאס יענער אים געענד ר זאל אהין ניט ביין. מחמת ן שלעכטע מענשן — אידן.... ווייזער עצה טובה האט אים כבר געווען מיט א ניט אי־

"שלעכטע אידן" לעבט זיך ים שלעכט. מען מאכט נאנץ טז, אבער על פי רוב מיט ריקע בערוואינער ניט מיט ער פון דער "אאזיע". א אל־ן די ארטיקע סוחרים האט ר די ישורנאליסטן פון זיי־ שילדערנדיק די וואנדערנדי־ זבטים פאר זייער גוטע קלי־ האבן ניט קיין באשטימטן און ווי ן זיך פאר מיוחסים אין